

Presentació de l'Enquesta sobre la revernacularització del valencià a Alacant als centres educatius de línia en valencià d'Alacant

RAFAEL CASTELLÓ, UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

DAVID GONZÁLEZ, GRUP VALENCIÀ DE LA XARXA CRUSCAT

LLUÍS CATALÀ, UNIVERSITAT D'ALACANT.

A David González i Rafael Castelló els caracteritza un compromís científic i polític per la llengua, que són dues coses que se solen compaginar sense problemes, sobretot perquè no parlen des del poder, des d'on sempre ho tenen més fàcil. Tots dos són membres del Grup Valencià de la Xarxa CRUSCAT de l'Institut d'Estudis Catalans, que és una xarxa d'investigació que té com a objecte d'estudi els coneixements, els usos i les representacions de la llengua. L'enquesta que presentaran va sorgir d'una reunió que va mantenir tot el grup valencià de la Xarxa CRUSCAT, de la qual són també membres Brauli Montoya, Antoni Mas i Josep M. Baldaquí, que ens acompanyen aquí,⁹ però ells són els principals executors d'eixa enquesta, que està finançada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

D'una banda, David González és sociòleg i ha treballat en el camp privat com a tècnic quantitatiu d'anàlisi de dades en diverses consultores. Ell s'ha encarregat del major pes de l'ERV-2007: ha donat forma al qüestionari a partir de les idees proporcionades pel Grup, s'ha ocupat de la recollida de dades i de la primera explotació. I de l'altra, Rafael Castelló és catedràtic d'escola universitària del Departament de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat de València, on fa docència en Sociologia, Estructura Social i Teoria i Sociologia dels Nacionalismes. Ha fet investigació en diversos camps, però sobretot destaca en tres: nacionalisme, identitat i llengua; urbanisme, territori i vivenda, i estructura social i demografia. Ell s'ha encarregat de l'explotació final de les dades i, per tant, en farà la presentació.

DAVID GONZÁLEZ

1. Aspectes tècnics i metodològics de l'ERV-2007

He actuat com a becari de la Xarxa CRUSCAT de l'Institut d'Estudis Catalans per a coordinar el treball de camp que suposava el projecte sobre la revernacularització del català a la ciutat d'Alacant. En la primera reunió del Grup ens vam plantejar que les fonts d'informació foren tres enquestes, cadascuna adreçada a un dels tres estaments bàsics del sistema educatiu: l'alumnat, els progenitors i el professorat. El meu propòsit és explicar-vos com ha anat el treball de camp: dificultats, desenvolupament, etc. Rafael Castelló us presentarà després els resultats amb l'alumnat de tercer, quart, cinquè i sisè de primària que cursa el programa d'immersió lingüística (PIL), per una banda, i els resultats de l'enquesta als pares, mares o tutors d'aquest alumnat, per una altra.

Vam començar el treball de camp ara fa un any, al març de 2006, amb una sèrie de visites als directius dels centres de primària i secundària que aplicaven l'ensenyament en valencià. Els explicàvem el projecte i els demanàvem de col·laborar. De seguida tots els directores o caps d'estudi visitats es van mostrar entusiasmats amb el projecte perquè consideraven que hi havia una llacuna quant a estudis d'estes característiques. Immediatament després, durant l'estiu, ens vam posar a treballar en la confecció dels tres qüestionaris. Vam començar pel qüestionari per als progenitors, que havia de tenir una extensió considerable, perquè per a nosaltres era la font d'informació més important. Es tractava, naturalment de persones adultes i eren les que millor ens podien transmetre la realitat de l'ús del valencià en el si de les famílies com a conseqüència que els seus fills hague-

9 Nota de l'editor: el presentador no s'esmenta, però ell també és membre del grup i va participar igualment en la reunió esmentada.

Quadre 1. Fitxa tècnica de l'enquesta als progenitors de l'alumnat que cursa els estudis en valencià

<i>Univers</i>	Famílies (pares, mares o tutors) d'alumnat de primària i secundària que cursa els estudis en valencià
<i>Àmbit</i>	Ciutat d'Alacant
<i>Mida de la mostra</i>	Entrevistes fetes: 150
<i>Punts de mostratge</i>	Cinc centres de primària: CP Azorín, CP Enric Valor, CP Joaquín Sorolla, CP Serra Mariola i CP Voramar; quatre centres de secundària: IES Cap de l'Horta, IES Figueras Pacheco, IES Jaume II i IES Jorge Juan
<i>Procediment de mostratge</i>	Mostratge aleatori simple
<i>Error estadístic</i>	L'error estadístic per al conjunt de la mostra és de $\pm 8\%$ per a un nivell de confiança del 95,5% (2σ) amb $p = q = 50$
<i>Data de realització</i>	Del 23 d'octubre de 2006 fins al 14 de febrer de 2007

ren començat els estudis en valencià. Pel que fa a l'alumnat, vam plantejar dos qüestionaris amb preguntes similars per poder comparar: un a alumnat de primària, més curt, amb conceptes molt clars i, en definitiva, més entenedor, i un altre qüestionari a alumnat de secundària. Teníem previst de passar els qüestionaris a l'alumnat després del pont del 9 d'octubre del curs 2006-07,¹⁰ perquè a partir d'aquesta data deixa d'haver-hi interrupcions en el calendari escolar i els problemes organitzatius de principi de curs ja estan resolts. Ara bé, el retard a rebre les autoritzacions corresponents de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport ens va fer ajornar el començament del treball. La fitxa tècnica de l'enquesta als progenitors es pot llegir en el quadre 1.

El procediment de mostratge era molt senzill: enviàvem una circular als progenitors que tenien algun/a fill/a cursant els estudis en valencià amb una fitxa que havien d'emplenar i retornar en el cas que hi estigueren interessats. Entre quinze i vint famílies de cada centre es van mostrar disposades a col·laborar en l'estudi.

Les preguntes del qüestionari, que podeu consultar en els annexos, es distribuïen en quatre blocs. El primer bloc se centra en l'ús del valencià en la família: primer referit al passat del subjecte, que podia ser tant el pare o la mare de l'alumnat. Hi havia preguntes com ara on s'havien criat, per a saber si estaven socialitzats o no en valencià, perquè repercutia sobre els fills; preguntàvem també en quina llengua parlaven amb els avis, els progenitors, els germans i amb la parella; també demanàvem si havien rebut ensenyament en valencià a l'escola o l'institut; penseu que alguns progenitors eren jòvens i, ja als tretze o catorze anys, com a mínim, havien començat a rebre classes de valencià. Altres preguntes buscaven la parla a casa durant la joven-

tut dels subjectes entre els diferents membres de la família. Les categories de resposta eren «Sempre en valencià», «Generalment en valencià», «Més en valencià que en castellà», «Indistintament» —encara que aquesta categoria no es llegia—, «Més en castellà que en valencià», «Generalment en castellà» i «Sempre en castellà». Posteriorment, hem hagut d'agrupar algunes d'aquestes categories perquè hem vist que els subjectes no feien algunes distincions.

Les preguntes del segon bloc coincidien, per poder comparar, amb les que fa el Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana (SIES). Preguntàvem per la competència, els usos i les actituds actuals del valencià dels enquestats: saber parlar, entendre, llegir i escriure; els usos en diferents àmbits (a casa, al treball, de compres); les percepcions sobre l'ús actual respecte al passat, i també els demanàvem una valoració sobre si el valencià hauria d'usar-se més, igual o menys a la ciutat d'Alacant.

El tercer bloc era el central en l'ERV-2007: demanàvem pels efectes de l'escolarització en valencià dels fills, les raons que els van dur a portar els fills a una escola en valencià (proximitat, ambient provalencià del centre, etc), si havien rebut consell d'algú per a fer-ho, si tots els fills cursaven els estudis en valencià, etc. També preguntàvem com es parlava a casa amb la parella i amb els fills abans i després de matricular-los en un programa educatiu en valencià, perquè volíem conèixer si aquest fet repercutia o no en l'ús familiar del valencià. Ens interessava igualment si es creava xarxa social en valencià pel fet de portar els fills a una línia en aquesta llengua, és a dir, si hi havia un augment de les relacions i els contactes amb valencianoparlants, com també el grau d'acord dels enquestats amb una sèrie de prejudicis que sol haver-hi al voltant de les escoles en valencià: «Els meus fills no poden amb el nivell de valencià.», «El castellà dels meus fills es ressent per la seua exposició al valencià.», «Les escoles en valencià són una pèrdua de temps si no hi ha continuïtat en els estudis posteriors.», etc.

¹⁰ És la diada del País Valencià. La seua proximitat a una altra festa d'àmbit estatal, la del 12 d'octubre, fa que sovint els dies que hi ha entremig siguen festius també.

Quadre 2. Fitxa tècnica de l'ERV-2007 a l'alumnat de primària que cursa els estudis en valencià

<i>Univers</i>	Alumnat de tercer, quart, cinquè i sisè de primària que cursa els estudis per mitjà d'un programa d'immersió lingüística (PIL)
<i>Àmbit</i>	Ciutat d'Alacant
<i>Mida de la mostra</i>	Entrevistes fetes: 549 unitats (després d'eliminar-ne quaranta per diferents motius)
<i>Punts de mostrejat</i>	Nou centres de primària: CP Azorín, CP Benalúa, CP Emilio Varela, CP El Palmeral, CP Enric Valor, CP Joaquin Sorolla, CP Monte Benacantil, CP Serra Mariola i CP Voramar
<i>Procediment de mostrejat</i>	No n'hi ha hagut, ja que pràcticament s'han enquestat tot l'alumnat PIL de tercer, quart, cinquè i sisè
<i>Error estadístic</i>	No escau
<i>Data de realització</i>	Del 16 de gener de 2007 al 12 de febrer de 2007

El quart bloc es limitava a les típiques dades de control o classificació com el sexe, l'edat, el lloc de naixement, la situació laboral, el nivell d'estudis, etc. Aquest qüestionari es passava cara a cara i es tardava entre vint i vint-i-cinc minuts a respondre.

El qüestionari de l'alumnat de primària (vegeu-lo en l'anex) era prou més senzill: només contenia dotze preguntes. Ens vam assessorar amb mestres de primària a veure si el qüestionari podia ser entès. La part central de les preguntes, a part del sexe, lloc de residència, etc., demanava pel lloc de criança de l'alumnat i dels ascendents familiars, per la llengua que els parlaven els familiars i per la que utilitzaven. També els preguntàvem pels mitjans de comunicació preferits, per saber la influència lingüística que en rebien, pels últims llibres que havien llegit, per saber la llengua amb què estaven escrits, i pels grups de música preferits i la llengua que empraven. Preguntàvem també per l'ús de la llengua habitual en una sèrie de situacions: al pati amb els companys, a classe amb els companys, a classe amb els mestres, a l'hora de dinar, quan feien activitats extraescolars, quan jugaven amb els amics, amb els cosins —per exemple, els caps de setmana—, quan anaven a comprar tots sols, quan parlaven per telèfon amb altres familiars, amb els veïns i quan practicaven esport. Acabàvem amb una pregunta que potser no siga la més adequada per la joventut dels subjectes, però no vam trobar una altra manera de plantejar-la: volíem saber quines eren les expectatives respecte a l'ús futur del valencià i quina valoració feien, i ho vam plantejar així: «En el futur, com creus que continuaràs usant el valencià?», i a continuació s'especificaven una sèrie d'opcions: «A l'institut», «A la universitat», «En el treball», «Amb els pares», «Amb els germans», «Amb els avis», «Amb familiars», «Amb els amics», «Amb els veïns», «Altres», i, en aquest últim cas, esperàvem que especificaren. La fitxa tècnica corresponent es pot veure en el quadre 2.

De totes les escoles de primària de la ciutat, vam haver-ne de deixar fora dues: l'única privada-concertada que hi ha

Alacant, la dels Agustins, perquè s'havia incorporat feia poc al PIL i l'alumnat més avançat era el de segon, i el Col·legi Públic 51, perquè el curs més elevat de l'alumnat d'immersió era P5.¹¹

El retard en la concessió dels permisos corresponents de la Conselleria d'Educació i, per tant, les dates tan recents amb què hem pogut passar el qüestionari a l'alumnat de primària, com es pot veure en la fitxa tècnica, ens ha fet limitar-nos a explotar i preparar per a aquesta exposició els dos qüestionaris que ja teníem passats. De tota manera, com veureu, tot seguit, en la intervenció de Rafael Castelló, l'anàlisi d'aquests dos qüestionaris ja ens proporciona una informació interessant.

RAFAEL CASTELLÓ:

En primer lloc, vull agrair la insistència dels companys de la Xarxa CRUSCAT a implicar-me en aquesta mena d'estudis per mitjà d'aquesta xarxa de recerca, que pot donar uns fruits magnífics d'informació, d'experiències i de col·laboració als nostres països. Considere que és important que circulen aquesta mena d'informacions, que validem qüestionaris, que validem dissenys d'enquesta, que validem com obtenir determinades informacions, que validem qüestionaris amb gent de diverses característiques socials de sexe, edat, origen social, etc., per veure de quina manera podem copsar millor la realitat tan simbòlica i tan complicada de la nostra expressió lingüística i de la nostra interacció social quotidiana.

---

¹¹ Recordem que l'ERV-2007 es va portar a terme durant el curs 2006-07. Actualment (curs 2009-10), el nombre de centres educatius amb línies en valencià a la ciutat d'Alacant és de tretze de primària (dos més) i huit de secundària (no hi ha hagut augment).

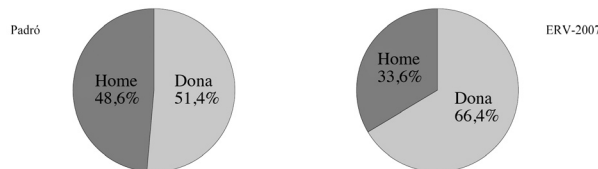
Intentaré fer un primer resum de les dades perquè els resultats els hem tingut operatius fa ben poc per les raons especificades per David González. Veurem els resultats en freqüències; no hem pogut aprofundir molt més en creuaments de contingència d'unes variables amb altres perquè primer hem de conèixer bé com se comporta l'ERV-2007 en els seus components més bàsics abans de passar a majors complexitats.

Començaré amb resultats de les entrevistes amb progenitors de l'alumnat d'escoles amb Programes d'Immersion Lingüística, per tractar-se d'un qüestionari més complex i més ric en informació, tot i que la mostra és bastant més curta i el marge d'error, per tant, més elevat. La riquesa del qüestionari i la complexitat de les interaccions possibles d'unes preguntes amb les altres per a anàlisis posteriors ens poden aportar pistes per intuir l'associació de determinades variables per a dissenys ulteriors o treballs qualitius amb vista a entrevistar en profunditat o disposar d'altra mena de tècniques d'investigació social dels progenitors de l'alumnat d'immersió lingüística. Després resumiré els resultats de les entrevistes a l'alumnat, amb una informació més limitada a causa d'un qüestionari més reduït. L'alumnat no pot ser *torturat* igual que els progenitors quan se'l sotmet a una enquesta. És més difícil de tracte, com ha pogut comprovar David González, que ha fet el treball de camp, i demana més llibertat a l'hora de respondre el qüestionari. Així que quan entraré a parlar de l'alumnat, aclariré algunes coses que hem hagut de canviar sobre la marxa i que han exigit un tractament determinat.

2. Qüestionari dels progenitors

La primera cosa que cal dir es refereix a les característiques de la població enquestada perquè aquesta població no és com la població mitjana de la ciutat d'Alacant. Cal destacar que han respost molt majoritàriament les mares i, de manera minoritària, els progenitors masculins, cosa que, altrament, no ens ha de sorprendre atesa la dedicació de les mares a aquests assumptes relacionats amb la vida quotidiana. Quan es tracta d'educació, són les mares les més implicades; com passa en tantes altres esferes de la vida domèstica: no debades, ahir celebràvem el dia de la dona treballadora. Això ho comprovem sistemàticament en els estudis, no només de llengua, sinó de qualsevol altre tipus. Pense que és important fer-ho constar, perquè respecte al padró, en què la població està més o menys compensada en raó de la composició, entre els que han contestat l'ERV-2007, dos de cada tres eren dones (vegeu la figura 1). Per tant, han sigut les mares les que més han col·laborat.

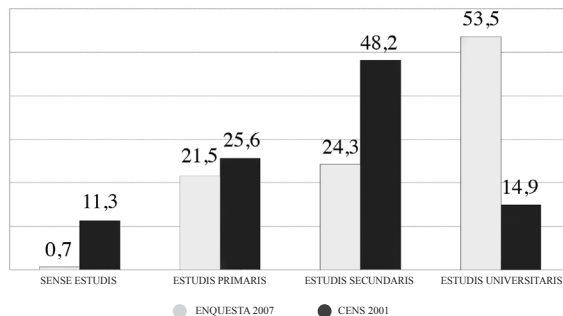
Figura 1. Comparació entre la proporció d'hòmens i dones en el padró i en l'ERV-2007¹²

Font: Padró de 2006 i ERV-2007 (progenitors).

En segon lloc, ens trobem davant d'una població molt esbiaixada pel que fa al nivell d'estudis. Hi ha una distància important entre el nivell d'estudis del progenitors d'alumnes dels PIL d'Alacant respecte a la població alacantina en general: més de la meitat dels entrevistats (53,5 %) tenen estudis universitaris (vegeu la figura 2)

Figura 2. Comparació entre el nivell d'estudis del cens i el de l'ERV-2007

Font: Cens de 2001 i ERV-2007.

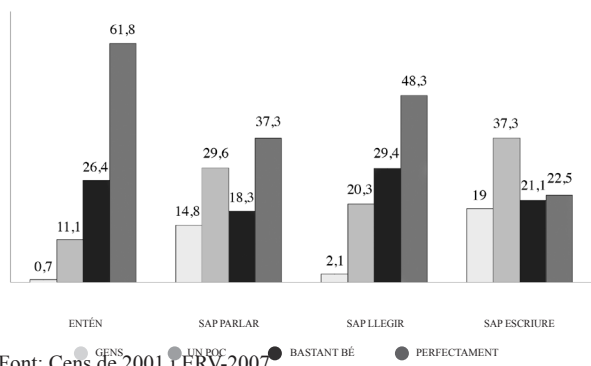
La distància es reduiria si prenguérem en consideració la població alacantina de la mateixa franja d'edat que la dels progenitors. Tanmateix, aquesta dada indica una especificitat molt rellevant. Una població objecte d'entrevista on més de la meitat són universitaris no és allò més normal en la població, amb tot el que això implica quant a formació, experiència, etc. És important retindre açò perquè després veurem una sèrie de característiques d'usos, valoracions, etc., que en gran part es poden explicar per aquesta variable. Ja podem avançar, doncs, que els PIL generen un procés de selecció social de la població. Després descobrirem que això no és aleatori i respon a alguna mena de pauta de context social. Quan ens trobem algun fenomen que sistemàticament s'esbiaixa cap a alguna categoria, discrepeu de qui diga que és una qüestió individual perquè si fóra una qüestió individual, tindria una

12 A partir d'ací, i a menys que s'indique explícitament, tots els gràfics provenen de l'ERV-2007

distribució aleatòria. I si no és una distribució aleatòria, vol dir que hi ha alguna cosa que està fent que els daus pesen més d'un costat que d'un altre. Per tant, si ens trobem que en la mostra els progenitors tenen una mitjana d'estudis universitaris tan superior a la de la mitjana de la mateixa edat és perquè alguna cosa té a veure el nivell d'estudis.

L'ordre d'exposició dels resultats que seguiré serà de les qüestions més generals a les més concretes, independentment de l'ordre que presentaven en el qüestionari. Passem, doncs, a analitzar les competències, els usos lingüístics i les valoracions de caràcter més general. El fet que els progenitors de l'alumnat siguen universitaris ens ajuda en principi a explicar una part no menyspreable de les competències en valencià de la població entrevistada respecte a la mitjana d'Alacant (vegeu la figura 3).

Figura 3. Competències en valencià de la població entrevistada

Font: Cens de 2001 i ERV-2007.

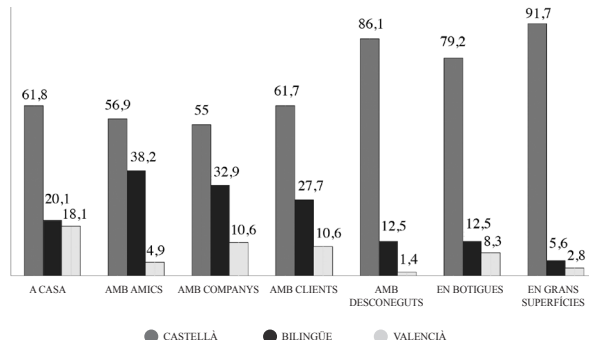
Segons el cens de 2001, un 22,8 % de la ciutadania d'Alacant declarava no entendre el valencià. Tanmateix, dels progenitors entrevistats no arriba a l'1 % la població que es declara totalment incompetent en valencià; de fet, un 88,2 % diu entendre'l bastant bé o perfectament. Si pugem el nivell d'exigència competencial, en el cens de 2001 declarava saber-lo parlar, un 31 % saber-lo llegir i un 14,4 % saber-lo escriure.

Els progenitors de l'ERV-2007 superen significativament estos nivells i un 37 % declara saber parlar-lo perfectament, un 48 % saber llegir-lo perfectament, i un 22 % saber escriure'l perfectament. No sé si cal que recorde que quan mesurarem enquestes, el que mesurarem són representacions, no són coneixements efectius o objectius, sinó les percepcions que tenen els mateixos entrevistats sobre els seus coneixements. En qualsevol dels casos, si estan sobrevalorats, ens trobem amb una població amb una autoestima elevada, la qual cosa no està gens malament per a afrontar un context relativament complex.

Respecte als usos, aquesta població de progenitors d'alumnes també els presenta elevats en comparació amb

la mitjana poblacional d'Alacant. Ara bé, els usos són escassos en comparació amb els del castellà (vegeu la figura 4).

Figura 4. Usos dels progenitors dels alumnes entrevistats

En termes generals, s'observa que, pel que fa als usos orals:

- En tots els àmbits de relació, les pràctiques monolingües en castellà són majoritàries, especialment en les grans superfícies i al carrer amb desconeguts. Els espais on hi ha menys presència d'aquest monolingüisme castellà dels progenitors és amb els amics i amb els companys de feina.
- Eixe menor monolingüisme castellà, però, s'explicaria pels relativament més elevats usos bilingües que els progenitors fan amb els amics i els companys de feina, especialment amb els amics.
- Amb tot, és destacable que l'àmbit de relació amb major monolingüisme en català dels progenitors és a casa, amb un 18 %, i després amb els companys de feina.

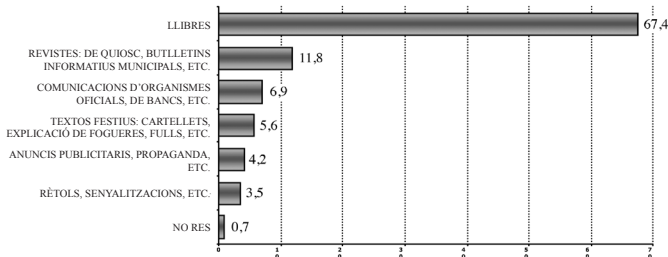
Contrasta aquest últim punt amb les dades que proporcionen les enquestes sociolingüístiques. He extret la mostra de la ciutat d'Alacant de l'enquesta del SIES de 2005, que consistia en unes 350 entrevistes, i només el 0,7 % de la població de la ciutat declarava que usava el valencià a casa, quan en la mateixa enquesta del SIES de l'any 1995 l'usava un 10 %. És arriscat fer la comparació en aquestes condicions perquè l'enquesta del SIES no estava dissenyada per a desglossar la ciutat de la resta de la regió d'Alacant, però la distància tan gran entre 1995 i 2005 fa sospitar que hi ha hagut un descens i que ha estat sever.

Pel que fa als usos escrits del català, cal destacar que els progenitors de l'alumnat dels PIL d'Alacant:

- Declaren llegir llibres amb una freqüència molt elevada, en comparació amb les dades de lectura de la

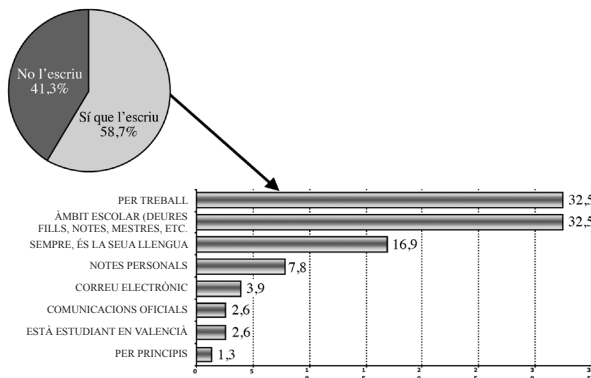
població: un 67,4 % declara que llig llibres en català i un 12 % diu que llig també revistes. Pràcticament ningú no declara no llegir res en català (vegeu la figura 5).

Figura 5. Dades de lectura en català de la població enquestada

b) Pel que fa a l'escriptura, més de la meitat diu que escriu en català, a la qual cosa afegeix que ho fa principalment per raons del treball, però amb la mateixa freqüència en relació amb l'escola: ajudar en els deures dels fills, enviar notes al professorat, etc. A partir d'aquí, les freqüències ja baixen, però hi ha un conjunt relativament elevat, en relació amb la mitjana de la població alacantina, que escriu en català (vegeu la figura 6).

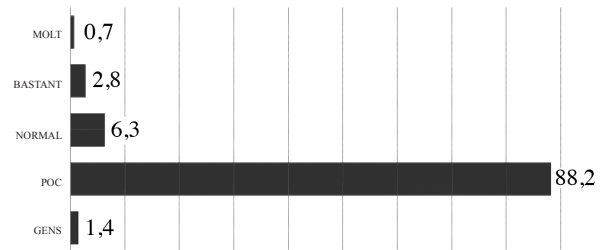
Figura 6. Capacitat d'escriure en català i raons per a fer-ho per part de la població enquestada

c) Ara bé, cal destacar que pràcticament un 17 % declara escriure en valencià sempre, ja que la considera la seua llengua. Es tracta d'una raó de caire més identitari, ideològic o militant.

Respecte a les valoracions, o representacions, en la pregunta sobre l'ús actual del valencià a Alacant, per als progenitors és una obvietat que el valencià s'usa poc a la ciutat: pràcticament nou de cada deu progenitors així ho afirmen. És a dir, que tenen una percepció de carència (vegeu la figura 7).

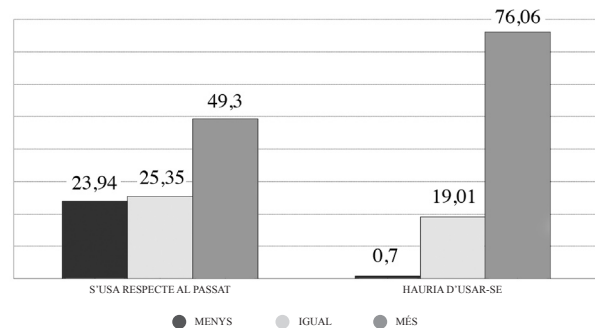
Figura 7. Percepció de la població enquestada sobre l'ús actual del català a Alacant

En relació amb el pas del temps, tres de cada quatre pensen que el valencià s'usa més o igual ara que fa uns anys; malgrat que les dades diuen que passa el contrari (és a dir, que s'usa menys). Potser l'explicació està en el fet que els subjectes veuen que ells mateixos usen més que abans el valencià amb els fills i generalitzen aquesta evolució familiar a la de tota la ciutat. Caldria aprofundir en aquestes dades, creuant-les o fent-ne algunes depuracions, per verificar realment a què respon açò perquè la seua percepció no s'adiu amb les dades de què disposem.

Respecte a les perspectives de futur, també tres de cada quatre mantenen que el valencià s'hauria d'usar més en el futur a Alacant. Això és bastant general al País Valencià, per bé que els progenitors de l'alumnat alacantí superen les mitjanes valencianes. El fet de tenir fills que van a l'escola en valencià també hi ha de tenir alguna a cosa a veure ja que els progenitors valoren el capital lingüístic que els estan donant. Si cregueren que en el futur se parlaria menys, no tindria massa sentit per a ells eixa resposta (vegeu la figura 8).

Figura 8. Percepció sobre els usos del valencià respecte al passat i desig d'ús en el futur

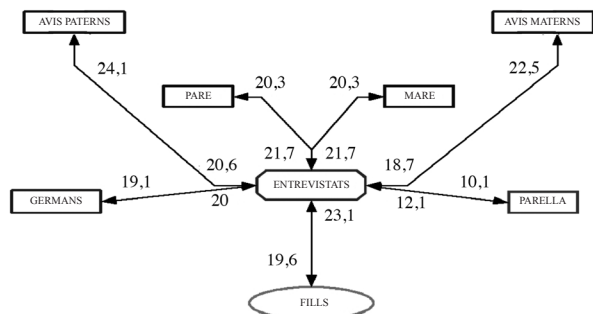

En termes econòmics, ens trobem davant d'un tipus de mercat lingüístic amb escassetat d'oferta o excés de demanda, la qual cosa sol generar mercats negres, mercats soterrats

d'intercanvi –lingüístic, en aquest cas– i increments d'inflació, que són com pujades d'emoció. És una explicació que s'adiu bastant bé amb la situació acalorada que de vegades prenen les discussions lingüístiques al País Valencià i les dades que tenim de valoracions sobre el futur són bastant favorables a l'ús de la llengua tot i que després no s'use realment.

Entrem ara en el bloc relacionat amb els intercanvis en valencià dels progenitors. Davant la riquesa i complexitat de les dades, he intentat dibuixar una mena de gràfic d'interaccions amb els percentatges de resposta d'ús monolingüe en valencià («Sempre en valencià» i «Generalment en valencià»). El gràfic que segueix s'ha de llegir de la manera següent: en el mig hi ha l'entrevistat i les fletxes de doble sentit impliquen la doble pregunta: «Com li parlen a vostè (els avis paterns, per exemple) i com parla vostè (als avis paterns)?». Més a prop de cada personatge de la família hi ha els percentatges de l'ús que li correspon (en què *emet*). Per tant, tots els percentatges centrals corresponen a les emissions de l'entrevistat (vegeu la figura 9).

Figura 9. Esquema de les interaccions orals en català dels subjectes

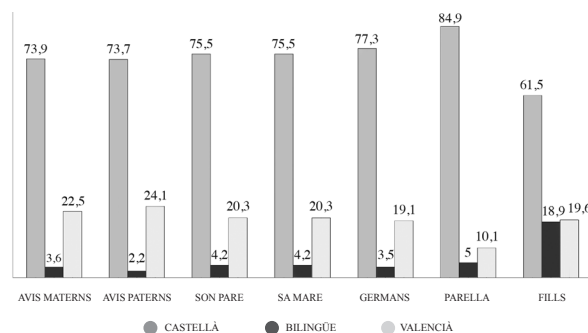

Una primera visió de l'esquema ens pot donar la impressió que el valencià es perd generacionalment, ja que els entrevistats –els progenitors de l'alumnat, no ho oblidem– parlen amb més freqüència amb els propis progenitors (21 % i 21,7 %) que els fills amb ells (19,6 %). De tota manera, a qui –amb major freqüència– es dirigeixen els entrevistats en valencià és als fills, amb la qual cosa eixa primera impressió de retrocés generacional pot ser enganyosa, atès que els entrevistats perceben, i així ho manifesten, que parlen més als fills en valencià que els propis progenitors el parlaven amb ells. Els progenitors dels entrevistats s'hi adreçaven en valencià en un 20,3 %, mentre que ells s'adrecen en valencià als fills en un 23,1 %. Excepte els avis, tota la resta, es dirigeixen a l'entrevistat en valencià amb menor freqüència que l'entrevistat a ells, i la menor freqüència es produeix amb la parella. El que crida més l'atenció és que l'entrevistat sempre parla més en valencià amb la resta dels familiars que l'envolten que els familiars amb ell; potser estiguem davant de

l'amor propi o autoestima, excepte en el cas dels avis. També crida l'atenció que la menor freqüència d'intercanvis en valencià, en un sentit o un altre, es produeix amb la parella.

Si especifiquem més –perquè fins ara he agafat només la part de valencià–, en la figura 10 podem observar els usos monolingües en castellà, els usos monolingües en valencià i els usos bilingües.

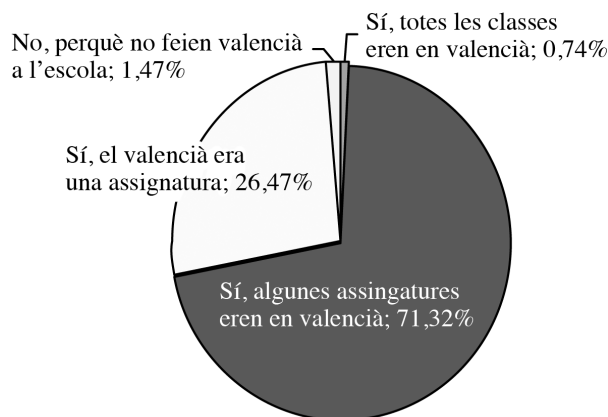
Figura 10. Usos monolingües en castellà o en valencià i bilingües dels progenitors

Els entrevistats, amb qui són menys monolingües en castellà, és amb els fills; en canvi usen més el castellà amb els altres membres de la família, especialment amb la parella. Però eixa reducció no se soluciona amb un monolingüisme en català, sinó amb un bilingüisme castellà-català, que és superior en la relació amb els fills que amb els altres membres de la família. És destacable l'ús escàs del català entre la parella i l'entrevistat. Hauria de fer-nos parar atenció la gran distància que hi ha a la llar on trobem els extrems: parella i fills.

Passem ara a veure si els entrevistats han rebut ensenyament en valencià (vegeu la figura 11).

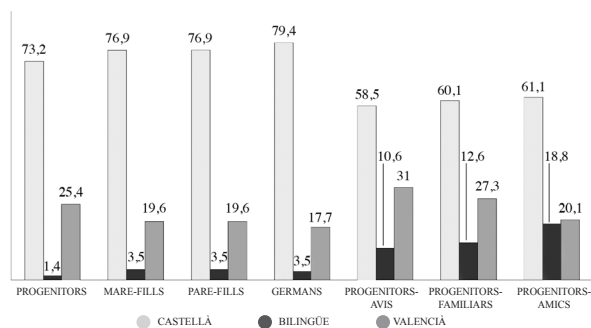
Figura 11. Proporció de subjectes que ha rebut ensenyament en valencià i modalitat

El 71% diu que ha rebut assignatures en valencià i un 26 % que ha rebut l'assignatura de valencià. Pensem que són gent que molt majoritàriament ha anat a la universitat. Cal aclarir, però, que molts progenitors no entenen que la pregunta del qüestionari volia cenyir-se al període d'escolarització de primària i secundària. Per això és probable que molts hagen contestat per assignatures en valencià que han tingut a la universitat, ja que no és normal que la població general de més de quaranta anys declare haver tingut algunes assignatures en valencià en una proporció tan elevada (pròxima al 80 %) i que les generacions de menys de quaranta anys declaren haver tingut el valencià com a assignatura, en una proporció de tres quarts.

Vegem ara en la figura 12 quins han estat els intercanvis lingüístics familiars dels entrevistats quan anaven a escola.

Figura 12. Intercanvis lingüístics familiars dels subjectes durant l'escolarització

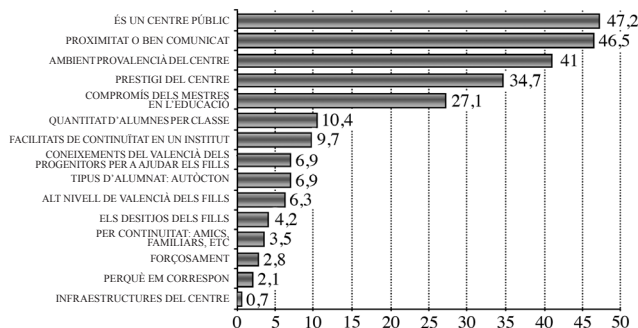

En principi, s'hi entreveu un cert retrocés dels usos en el temps, és a dir, com parlaven els familiars quan el subjecte era menut en distintes combinacions. Una seqüència de freqüències de més a menys valencià donaria l'ordre següent: progenitors-avis, progenitors-familiars, progenitors-amics, progenitors entre ells, progenitors-fills i germans entre ells.

Examinem ara per què porten els entrevistats als fills a una escola d'immersió lingüística? Les dues primeres raons adduïdes amb major freqüència són (1) perquè és un centre públic i (2) perquè és a prop de casa o hi està ben comunicat. Cal tenir present que els que contesten aquestes dues raons poden ser els mateixos ja que podien donar fins a tres raons. En tercer lloc apareix una de les motivacions que hauríem esperat com a primera: l'ambient provalencià del centre. En quart lloc, hi ha el prestigi del centre, i en cinquè, el compromís dels mestres amb l'ensenyament. Ja a molta distància, hi ha una elecció forçosa del centre, fet que ha afectat només el 2,8 % dels progenitors. En suma, hi ha tres

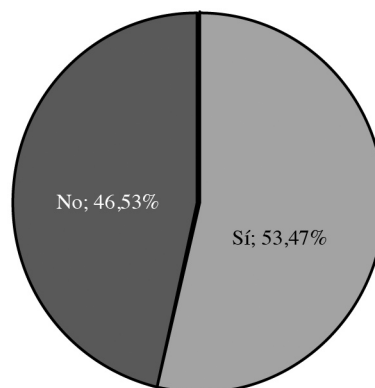
raons per damunt del 40 % de respostes, dues d'instrumentals, és centre públic i és proper –quasi la meitat del progenitors–, i una d'ideològic-identitària, té un ambient provalencià (vegeu la figura 13).

Figura 13. Raons al·legades pels subjectes per a dur els fills a una escola PIL

Una altra pregunta demanava si hi ha hagut alguna mena de consell als entrevistats per a haver dut els fills a una escola en català. Més de la meitat contesten que abans de decidir-ho havien recaptat el consell d'algú (vegeu la figura 14).

Figura 14. Proporció de subjectes que s'han deixat aconsellar per a dur els fills a una escola en valencià

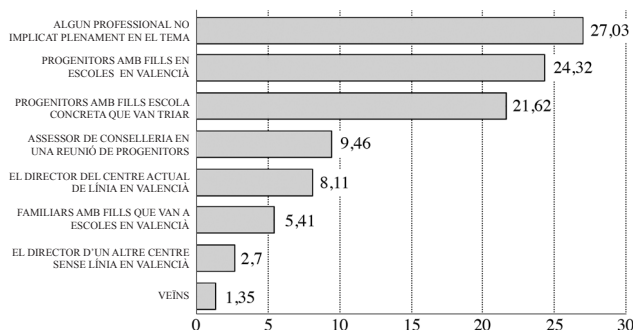

Dels que han respost afirmativament, destaquen els que diuen que els va aconsellar un professional no relacionat directament amb l'ensenyament (psicòleg, polític o professorat). Supera aquest grup el que diu que va rebre consells d'altres progenitors d'alumnes; en aquest punt hem de sumar els progenitors que porten els fills a altres escoles i els qui els porten a la mateixa escola que els subjectes van acabar triant. Si sumem aquests percentatges i hi afegim

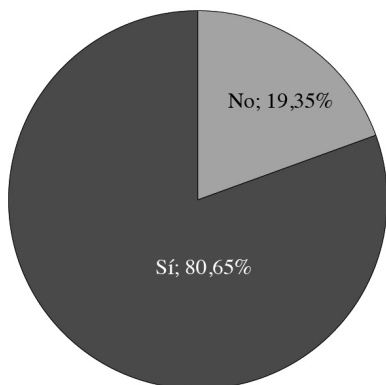
els d'altres familiars que també són progenitors que duen els fills a escoles en valencià, superen la meitat; és a dir, el consell més seguit és el dels progenitors que ja duen els fills a escoles en valencià. És a dir, la captació d'alumnat en aquestes escoles es produeix per mitjà d'una xarxa de comunicació entre progenitors; dit amb altres paraules, el boca-orella. I això, més enllà de les campanyes institucionals, i, fins i tot, per davant del consell dels professionals: els assessors de la Conselleria, el director del centre, etc., factors que són comparativament d'influència més reduïda (vegeu la figura 15).

Figura 15. Quins han estat els consellers dels subjectes?

La qüestió següent és fins a quin punt tots els fills d'una parella van a la mateixa escola. Les dades mostren que, majoritàriament, una mateixa parella porta o ha portat tots els fills a una escola en valencià. Només un 19 % no ho fa (vegeu la figura 16).

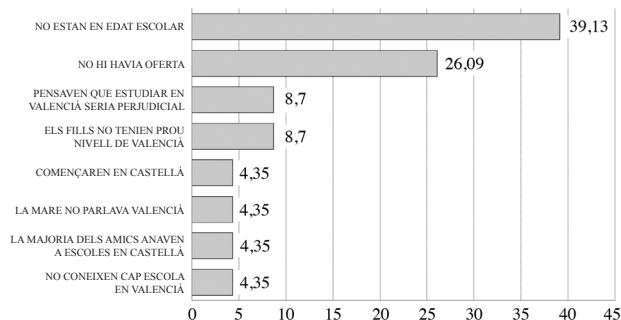
Figura 16. Assistència de tots els fills a la mateixa escola en valencià

Els qui no porten tots els fills a l'escola en valencià és perquè els altres fills encara no han entrat en edat escolar o bé perquè en el moment no hi havia oferta per als fills

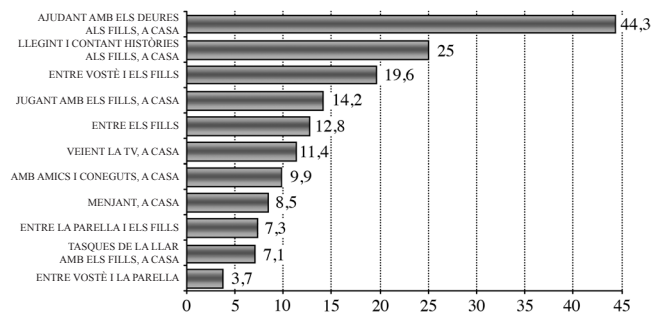
majors. És a dir, si els progenitors no duen tots els fills a la mateixa escola és per variables independents de la pròpia voluntat (vegeu la figura 17).

Figura 17. Raons per les quals no tots els fills van a la mateixa escola en valencià

La pregunta següent és sobre els usos a casa segons els diferents contextos, àmbits o relacions que s'hi poden donar. Presentem les dades com a resultat d'un creuament entre els usos que es fan ara i els que es feien abans amb l'objectiu de veure la transferència d'usos d'una situació a l'altra. No és el resultat de preguntar als progenitors si el català s'usa més o menys que abans, sinó que és el resultat de preguntar-los per separat en quines situacions s'usa ara i en quines s'usava abans. A partir d'ací hem calculat quina és la diferència entre la resposta a una pregunta i la resposta a l'altra. En la figura 18 apareixen representats els qui han anat cap a majors usos del valencià.

Figura 18. Diferència entre els àmbits d'ús del català pretèrits i presents del català

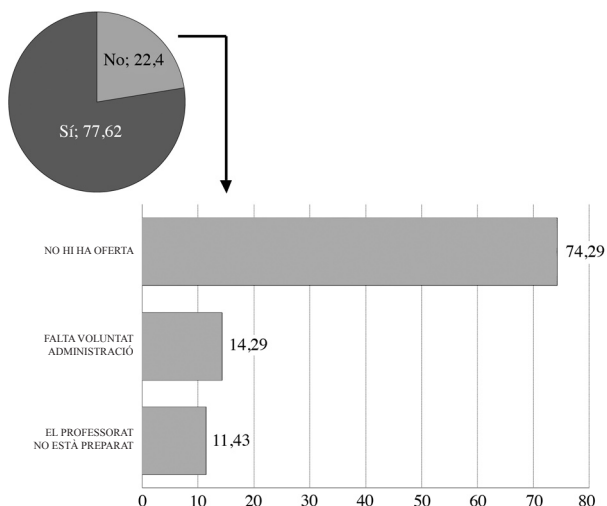

El context més freqüent, però amb diferència, és quan els progenitors ajuden els fills a fer els deures a casa. El segon en freqüència té també relació amb l'àmbit escolar, perquè és quan els progenitors llegeixen o conten històries als fills. I el tercer és el més genèric «entre vostè i els

fills». La resta d'ocasions baixen en escala fins a arribar a l'ús casolà més baix: amb la parella. Només el 3,7 % dels entrevistats han declarat que ara, amb l'altre membre, han pujat respecte a èpoques anteriors en l'ús del valencià. En qualsevol dels casos, es produeix un increment de l'ús en la llar. Cal tenir en compte així mateix que, com a terme temporal de comparació, es refereix al moment anterior a portar els fills a l'escola en valencià, però el fet que els progenitors entrevistats sempre hagen portat els fills al PIL redueix aquest període cronològic. Sí que s'ha notat diferència positiva en la freqüència de sintonitzar la ràdio i la TV en valencià, que és d'un 49 %, dada que no apareix en aquest últim gràfic.

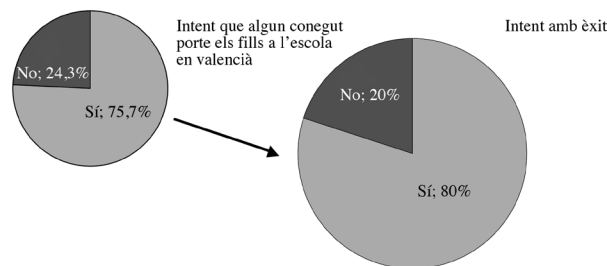
A la pregunta de si els progenitors pensen que els fills continuaran els estudis en valencià, tres de cada quatre pensen que sí, però un 22 % diu que no. Els motius per a no continuar els estudis en valencià no es deuen a la voluntat dels progenitors, sinó a la manca d'oferta. El futur, doncs, depèn de l'entorn en el qual conviuen (vegeu la figura 19).

Figura 19. Expectatives de continuació dels estudis en valencià i raons d'una creença negativa

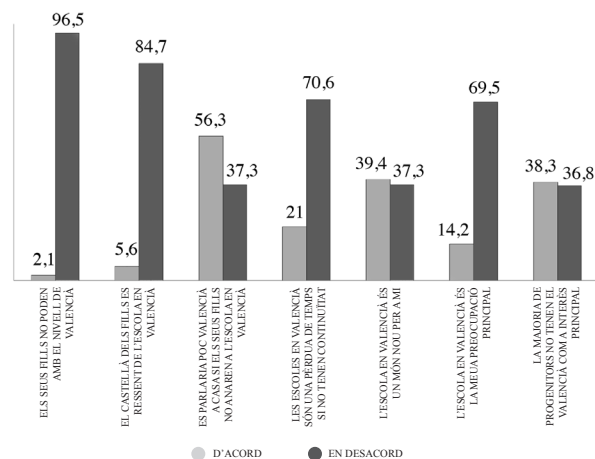
La captació d'alumnat nou per a l'escola en valencià és cosa dels progenitors actuals. Tres de cada quatre progenitors diuen que ho han intentat amb els fills dels altres i, d'aquests, huit de cada deu diuen que han tingut èxit en l'intent. Això ens demostra que hi ha una circulació fluida de la informació entre els progenitors *vells* i els *nous*. Hi ha, evidentment, una xarxa de capital social i de confiança entre els progenitors. Això vol dir també que els lligams entre aquestes persones no són passatgers, sinó que tenen certa solidesa social (vegeu la figura 20).

Figura 20. Captació d'alumnat nou per a les línies en valencià i grau d'èxit assolit

Finalment, altres preguntes del qüestionari dels progenitors requerien l'opinió sobre una sèrie de temes relacionats amb l'escolaritat en valencià dels fills (vegeu la figura 21).

Figura 21. Opinions dels progenitors en relació amb l'escolaritat en valencià dels fills

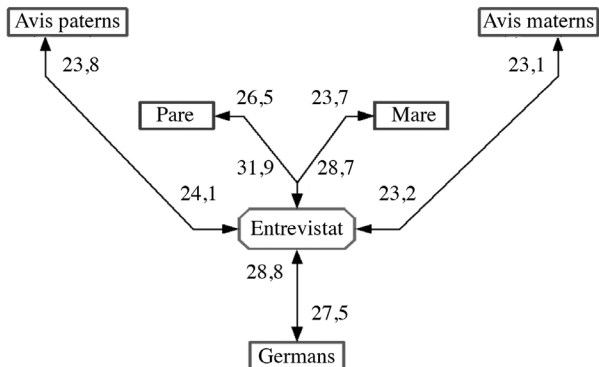

Hi ha dos qüestions amb quasi completa unanimitat per a manifestar-se en contra: «Els seus fills no poden amb el nivell de valencià»: quasi deu de cada deu no hi estan d'acord. Tampoc no hi estan —quasi nou de cada deu— a afirmar que «El castellà dels fills es ressent de l'escola en valencià». També hi ha desacord elevat en les afirmacions «Les escoles en valencià són una pèrdua de temps si no tenen continuïtat» i «L'escola en valencià és la meua preocupació principal». N'hi ha una en què es mostren clarament d'acord: «Es parlaria poc valencià a casa si els meus fills no anaren a l'escola en valencià»: quasi el 60 % s'hi mostra d'acord; és a dir, si els fills no estigueren matriculats en el PIL, a casa es parlaria menys o molt poc en valencià. Per acabar, n'hi ha dues que divideixen completament l'opinió dels progenitors: «L'escola en valencià és un món nou per a mi» i «La majoria de progenitors no tenen el valencià com a interès principal».

2. Qüestionari de l'alumnat

Passem al qüestionari de l'alumnat de primària, que era molt més reduït i amb respostes simples: «valencià» o «castellà». Sobre la tipologia de subjectes, cal dir que hi ha més xiquetes que xiquets, que pràcticament tots han nascut a Alacant o en algun municipi de parla catalana i que els progenitors són originaris d'Alacant. En la figura 22 podeu veure un esquema paral·lel al que hem construït per als progenitors (vegeu la figura 9) amb la direcció dels usos entre la família. És més simple perquè els xiquets no tenen ni parella ni fills. Novament, hi ha sumes de percentatges que fan més de cent perquè han respost a voltes que usen valencià i castellà amb un mateix familiar.

Figura 22. Esquema i direcció dels usos lingüístics de l'alumnat

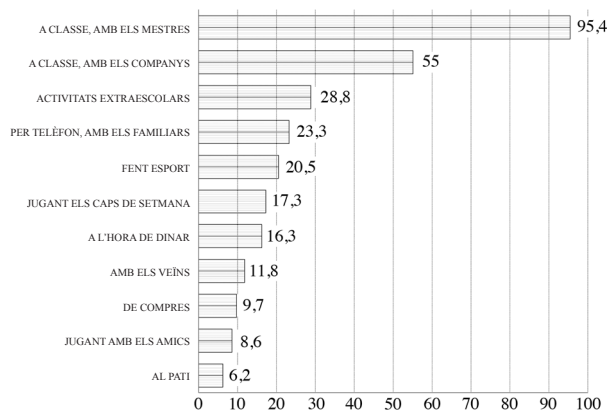

Hi ha certa contradicció entre l'enquesta dels progenitors i aquesta: en aquella els progenitors declaraven que els fills els parlaven valencià amb menor freqüència que ells als fills, mentre que ací, l'alumnat diu que parla als progenitors en valencià amb més freqüència que a la inversa. De nou les persones entrevistades (diuen que) parlen amb més freqüència valencià que els interlocutors, com apareixia en l'enquesta dels progenitors.

Respecte als àmbits d'ús del valencià de l'alumnat, en el 95 % dels casos la pràctica majoritària del valencià és en les classes amb el professorat. A classe també, però amb els companys, ja baixa a més de la meitat de les respostes, i continua baixant quan entrem a les activitats extraescolars (prop del 30 %). Els majors usos declarats de valencià es donen, doncs, en entorns relacionats amb l'educació, reglada o no (a classe i en activitats extraescolars). Quan *eixim* de l'escola («Per telèfon», «Amb familiars», «Fent esport», etc.), trobem percentatges més baixos, però encara és més baix quan *torнем* a un context escolar molt concret: al pati, que mostra el percentatge més baix de tots, amb un 6,2 %. Aquesta és la dada rellevant; no apareix en la figura

23, però la pràctica del castellà suma un 98 % (ambdós percentatges sobrepassen el 100 % perquè hi ha qui contesta que al pati usa totes dues llengües).

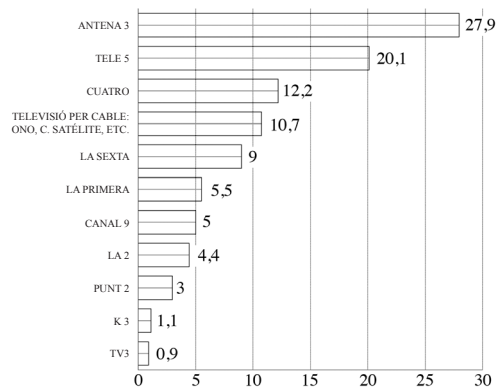
Figura 23. Usos de l'alumnat amb diferents persones i situacions

Font: Enquesta revernacularització (alumnes). Alacant 2007

Pel que fa a les audiències televisives, destaquen Antena 3 i Tele 5. Les televisions *pròpies*, amb els territoris que tenen el català com a llengua, acumulen un 10 % (tenint en compte Canal 9 i Punt 2, on la programació infantil és en valencià) (vegeu la figura 24).

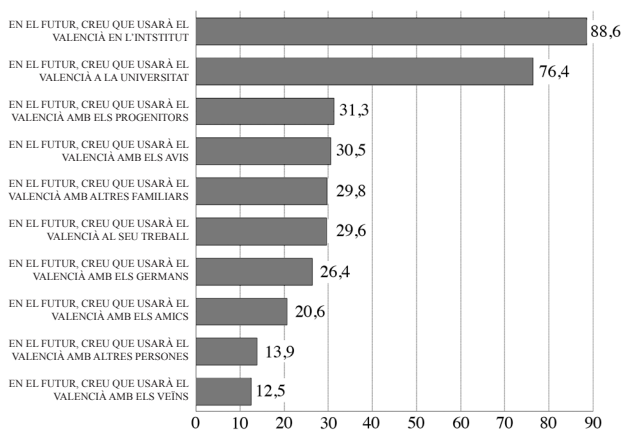
Figura 24. Preferències televisives de l'alumnat

Pel que fa a lectura, no consta en la figura anterior, però una mica més de la meitat de les mencions a llibres llegits recentment (53 %) correspon a títols en valencià; és clar que poden ser lectures escolars. Quant a la música en la nostra llengua, només un 2 % es correspon a grups musicals que canten en català. La resta de mencions no són totes per a grups en castellà, sinó que un 20 % correspon a altres llengües.

Finalment, vegem quines són les expectatives de futur. És cert que parlar de representacions en els xiquets és complicat. De totes maneres, en les dades es reproduïx l'experiència recent de les persones entrevistades, perquè les dos expectatives més nombroses són en l'institut, on nou de cada deu alumnes esperen continuar o creuen que usaran el valencià en l'institut i, la segona, huit de cada deu, a la universitat. La resta d'àmbits, extraacadèmics tots, ja baixa molt. Són dos espais escolars —parlem de gent que està a l'escola i encara no sap res dels altres mons— i els sembla que continuaran fent-ho en valencià quan progressen en els estudis (vegeu la figura 25).

Figura 25. Expectatives de l'alumnat pel que fa a l'ús futur del valencià

Font: Enquesta revernacularització (alumnes). Alacant 2007

Les conclusions que podem extraure de les dades exposades són les següents:

- Hi ha una selecció social dels progenitors que trien escoles en valencià.
- Això implica un compromís —dels progenitors amb els fills— d'ensenyament i de transmissió lingüística perquè hem observat que amb els que més parlen en valencià és amb els fills.
- Aquest compromís no és necessàriament militant ni solament identitari, sinó que pot anar associat a altres consideracions.
- Sembla dibuixar-se el funcionament de xarxes de progenitors i familiars com a transmissors i mitjancers en la captació dels nous estudiants. Certament són xarxes reduïdes (hem entrevistat 150 progenitors com a representants de les 2.000 famílies que hi ha implicades en l'ensenyament en valencià).
- Aquesta pràctica educativa té un efecte de reducció de les pràctiques monolingües castellanes. És a dir,

té un impacte en els usos del castellà com a llengua exclusiva.

- L'efecte major que observem és l'increment de les pràctiques bilingües. Com veiem, no hi ha increment sobre un monolingüisme valencià.
- Això provoca que s'ature, si més no, el creixement intergeneracional del monolingüisme castellà. De fet, hem vist que s'ha reduït, però, per curar-nos en salut, val més afirmar que s'atura.
- Resta pendent la translació dels usos escolars (majoritàriament en valencià) a altres espais socials, com el pati o altres. Caldria veure quines estratègies es poden dissenyar perquè l'augment que ja es dona de l'ús familiar transcendisca a altres àmbits.

3. Debat

Lluís Català: Obrim el torn de preguntes. Sobre el tema de l'optimisme dels progenitors i els fills, heu fet una selecció de les preguntes, però hi havia un indicador en els progenitors que parlava sobre com veïen les relacions dels xiquets fora de l'escola, és a dir, si eren en valencià o en castellà.

Rafael Castelló: Parlava dels amics: «Quina proporció dels amics dels seus fills van a l'escola en valencià?». Eixa dada no l'he donat, però la proporció de progenitors que declaren que els fills tenien el 100 % o el 75 % en escoles en valencià era bastant elevada.

Lluís Català: Era sobre el 70 %, però després fora de l'escola hi ha fins i tot un empat, ja es parla en castellà.

Rafael Castelló: Sí, però una cosa és dir que els teus amics van a la mateixa escola que tu i una altra cosa és dir en quina llengua hi parles. El que no podem fer és deduir que parlen entre els amics de diferents escoles en valencià pel fet que són del programa PIL. La pregunta no demana per la llengua que parlen entre aquests amics.

David González: I la majoria dels amics van a la mateixa escola.

Joan Pere Le Bihan: I al pati, amb el mestre, què parlen?

Rafael Castelló: Eixa pregunta falta, no l'hem feta.

Josep Forcadell: Cal tenir present que estem parlant d'un univers molt concret: a la ciutat d'Alacant, com a molt, s'arriba al 12 % dels xiquets de primària que estudien PIL en l'escola pública, i el 6 %, pam dalt pam baix, perquè

Ponència de Rafael Castelló (al centre) i David González (a l'esquerra). Al fons hi ha el presentador i moderador, Lluís Català

la Conselleria no facilita dades, del total dels que van a primària (pública més privada). Per tant, estem parlant de 2.000 alumnes de la ciutat d'Alacant, que ja és important. Sí que hi ha una xarxa de progenitors que reforça que els xiquets vagen a línia en valencià; sempre hi ha gent que se saluda pel carrer; són familiars i coneguts i, per tant, els xiquets estan en un món relativament normal i no se senten estranys perquè els amics també van a línia. L'Administració no fa res. Al contrari, bloqueja, prohibeix, impedeix, no facilita que les famílies sàpien que hi ha una oferta pública de qualitat —tot i la misèria de l'ensenyament públic—, però sí que és cert eixe 21 %, ja que el professorat està molt implicat. D'altra banda, hi ha una cosa que no heu dit: els progenitors que porten els fills a PIL tenen un compromís amb l'educació. No amb la militància ideològica o identitària, sinó que a causa d'una sensibilitat especial per l'educació —i pel multilingüisme, fins i tot— dels fills. És a dir, tot i l'actuació contrària de l'Administració, hi ha 2.000 xiquets a la ciutat d'Alacant capaços d'anar a una escola relativament normal. I ser *normal* vol dir que tenen ensenyament en valencià. És veritat que al pati no es parla valencià perquè això és el que és normal a la societat alacantina, que es parle en castellà, fins i tot dins de casa entre progenitors sensibles. És normal que ells reproduïsquen allò que és de veritat, que són els models que aprenen, les normes d'ús que estan vives al carrer. Això implica que el professorat

està ensenyant una cosa que no els serveix per a res com no siga per a canviar unes normes d'usos reals de la societat. Per tant, el que hauria de fer el professorat és fer les classes al pati, fer les classes al carrer i a la societat i no dins de l'aula, intentant reproduir una informació o una cultura o unes normes de comportament artificials que són les que marca el temari, els objectius, el sistema educatiu. Els xiquets no són anormals; ells són normals. El que és anormal és el sistema educatiu o el que s'ensenyava dins de les escoles. Ara parle més com a president d'una AMPA que no com a llicenciat o com a amic. Una cosa que no sé si heu dit: la llengua primera o la llengua en què es va conèixer la parella és molt difícil de canviar. Encara que siguen progenitors molt compromesos amb l'educació multilingüe o en valencià dels fills, si entre ells s'han parlat, s'han conegut en castellà o en una altra llengua, difícilment canviaran en les relacions espontànies i habituals dins de casa, però parlaran en valencià amb els fills.

Rafael Castelló: He de confessar que he viscut en una família bilingüe des de sempre: l'àvia era originària d'Aiora i parlava castellà, els meus progenitors treballaven tots dos i em va socialitzar ella en castellà. Per tant, la llengua en què em van ensenyar a parlar era el castellà, i després jo vaig canviar de llengua a l'escola, perquè aleshores passava al revés: a classe parlàvem tots en castellà i, quan

Vista parcial del públic assistent a la ponència de Rafael Castelló i David González. En la primera fila, a l'esquerra, hi ha Iñaki Martínez de Luna, i darrere d'ell, parcialment tapat, Pádraig Ó Riagáin

eixíem al pati, parlàvem tots en valencià. Passava al revés: tots menys jo. Quan va arribar aqueixa edat de l'adolescència en què comences a construir i prendre les decisions de la teua identitat, jo vaig canviar de llengua. Sabia parlar-la, el que passava és que no la practicava, però estava immers lingüísticament en un lloc –Carcaixent, la Ribera Alta–, on era el que se sentia. I a casa també, perquè els meus progenitors entre ells parlaven en valencià, és a dir, que no m'és aliena aquesta experiència. En el cas que tu poses ens trobem amb progenitors que parlen entre ells en castellà i que intenten parlar als fills en una altra llengua. En ma casa això ha passat sempre, i, fins i tot, hi va haver un moment que vaig identificar els membres femenins de ma casa parlant entre ells en castellà i els membres masculins parlant entre ells en valencià. En un dinar: quan un se dirigia... segons el sexe o gènere del parent, del germà, pare, o segons si era home o dona, hi havia com una espècie de xip que canviava d'una llengua a l'altra. Ho deia simplement perquè em va cridar l'atenció aquesta dada: fan un esforç important amb els fills. Quan resulta que al llarg de la vida has experimentat, generació rere generació, que l'espai d'ús del valencià arriba a la seua màxima expressió quan te relaciones amb la parella, i quan et dediques a aconseguir que el teu fill tinga uns coneixements i uns usos lingüístics fins i tot superiors als teus, estem davant d'una aposta important, d'un valor que hem de tindre en compte, d'un alt

nivell de compromís d'aquests progenitors amb l'educació dels fills, i, en definitiva, amb el seu futur. I em referia a això: no tant en negatiu. Els progenitors parlen en castellà amb molta freqüència i, malgrat això, quan baixem als fills, diuen «No, anem a fer que això canvie o anem a aconseguir que els nostres fills siguen capaços d'expressar-se en qualsevol moment i en qualsevol situació en qualsevol de les dues llengües».

Josep Maria Baldaquí: Sobre l'adscripció social dels progenitors, la meua experiència és que hi ha una proporció enorme d'educadors: de mestres, professorat d'institut que, perquè coneixen eixe ambient, porten els fills a programes d'immersió lingüística. És clar, són persones que d'alguna manera són especials pel que fa a la llengua, perquè la llengua és el seu vehicle de treball. Per això la pregunta aquella «Heu fet classes en valencià» ha donat eixos resultats. I és lògic: és una proporció, segons la meua experiència, potser un 30 % de parelles en què un dels dos membres, o de vegades els dos treballen en el món de l'ensenyament.

Rafael Castelló: Jo te diria que més. No ho he dit, però hi havia diferències en la formació laboral, com ara la proporció de gent que treballava fixa, que era molt elevada. A la vista de les dades vaig intuir que possiblement hi havia moltes persones que treballaven en l'àmbit de l'ensenyament.

ment, pel percentatge de llibres que diuen que lligen, la titulació universitària, etc. Se't fa com un univers, un món molt pròxim, amb unes característiques o *afinitats selectives*, que em recordaven el món dels mestres, del professorat, etc.

Josep Maria Baldaquí: I sobre allò que significa ser bilingües o monolingües. Tu acabes de dir, per exemple, «La meua primera llengua és el castellà». Jo això ho pose en dubte perquè una persona que l'ensenyen a parlar en castellà però està sentint diàriament el valencià des de ben menut en la família, pot dir que és monolingüe en castellà? Aquí hi ha un grau de bilingüisme molt elevat, no? Doncs aquest tipus de circumstàncies es donen molt en aquestes parelles. I també, al fil de tot això, un altre fenomen que es produeix: parelles mixtes en el sentit que una persona és castellanoparlant i l'altra no o, segurament, cap de les dues, però han après valencià per raó professional, per interès, etc., i que quan arriba el moment que han d'educar un fill, es plantegen el tema de la llengua, i quan han de dur-lo a l'escola, que és un altre moment important, se'l tornen a plantejar, que és un tema que simplement ha quedat latent molt de temps. Però la seua relació personal ja no canviarà: continuaran parlant en castellà. Això es produeix amb moltíssima freqüència. És difícil d'investigar en una enquesta. Les relacions lingüístiques són molt més complexes del que podem concloure a partir d'una enquesta.

Rafael Castelló: Hi estic totalment d'acord. De fet quan vaig decidir que volia parlar en valencià, que volia semblar-me als meus en eixa edat (onze o dotze anys), volia ser com els meus amics. De fet, va ser una decisió meua. Els que tenien problemes després eren els meus companys perquè jo parlava perfectament el valencià i ells em continuaven parlant en castellà perquè jo havia parlat sempre en castellà. Però com que havia estat immers, la fonètica la tenia en l'orella. I va ser una decisió: «Ara parlaré en valencià». I als meus amics: «Parleu-me en valencià». I la batalla era que t'hi parlaren. Jo diria *llengua materna*, *llengua primera*, etc. jo no era monolingüe encara que les meues pràctiques foren així.

Pádraig Ó Riagáin: Dues preguntes: la primera és si teníeu possibilitat de connectar les mostres de l'enquesta dels nens i la dels progenitors, i la segona, si les dues mostres estan fetes a l'atzar i varien per tant els progenitors i els nens en relació amb la seva exposició a l'escola.

David González: Pel que fa a l'enquesta dels progenitors, tenim els que hi van voler col·laborar. Segur que són progenitors d'alguns dels enquestats, però no hi ha manera d'encaixar-los perquè les enquestes eren anònimes.

Pádraig Ó Riagáin: M'interessa conèixer especialment la relació que hi ha entre progenitors i nens. Heu analitzat si hi ha variació interna en aquest camp?

David González: En el cas dels progenitors, sí, però en el cas de l'alumnat, hem anat a enquestar-lo tot excepte una xicoteta minoria en què els progenitors no van autoritzar els fills, però que és un percentatge prou menut.

Rafael Castelló: Si els progenitors diuen si volen contestar o no, es perd aleatorietat.

Josep Maria Baldaquí: Hi ha una raó de disponibilitat, també raons ideològiques.